

И. Ромащенко, ассист.
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

ВОЗМОЖНОСТЬ ЗАЩИТЫ ГРАЖДАНСКИХ ПРАВ СПОСОБАМИ ЗАЩИТЫ ИНОЙ ОТРАСЛЕВОЙ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ

В статье исследуется вопрос о возможности защиты гражданских прав способами защиты иной отраслевой принадлежности, в том числе конституционно-правовыми и административно-правовыми способами защиты. Автором устанавливаются критерии отнесения способов защиты к определенной отрасли права, а также анализируются нормативные источники закрепления способов защиты прав. На основании осуществленного исследования определяются отличия в применении гражданско-правовых способов защиты и способов защиты иной отрасли права.

Ключевые слова: гражданское право, административно-правовой способ защиты, конституционно-правовой способ защиты.

I. Romashchenko, Assistant
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

ABILITY OF CIVIL RIGHTS TO BE PROTECTED BY WAYS OF DEFENCE BELONGING TO OTHER BRANCHES OF LAW.

The issue about the ability of civil rights defence by ways of defence belonging to other branches of law including administrative and constitutional law is investigated in this article. The author explores the criteria of grouping of ways of defence within a certain branch of law and analyses normative sources where the respective ways of defence are contained. On the basis of the conducted research certain differences between the use of civil ways of defence and the use of ways of defence from other branches are determined.

Key words: civil right, administrative way of legal defence, constitutional way of legal defence.

УДК 347.195

В. Гаврилюк, здобувач
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

МЕХАНІЗМ ЗДІЙСНЕННЯ УНІВЕРСАЛЬНОГО ПРАВОНАСТУПНИЦТВА ПРИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

В статті досліджується питання щодо поняття механізму здійснення універсального правонаступництва при реорганізації юридичних осіб приватного права. Визначені елементи цього механізму, сукупність яких опосередковуються організаційними і майновими правовідносинами, в рамках яких здійснюються суб'єктивні цивільні права і суб'єктивні цивільні обов'язки, пов'язані з правонаступництвом. Сформульовано та обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства.

Ключові слова: механізм здійснення універсального правонаступництва, елементи механізму здійснення універсального правонаступництва, способи створення юридичних осіб приватного права.

Правонаступництво – явище, притаманне низці галузей українського права – конституційному, адміністративному, господарському, міжнародному, цивільному тощо, – яке досліджується відповідними галузями юридичної науки. Особливість універсального правонаступництва в цивільному праві полягає в тому, що в багатьох випадках воно обумовлене реорганізацією юридичних осіб.

Б.Б. Черепакін визначав правонаступництво як перехід суб'єктивного права (в широкому розумінні – також правового обов'язку) від однієї особи (праводавця) до іншої (правонаступника) в порядку похідного правонабуття (у відповідних випадках – похідного набуття правового обов'язку) [1, с. 311].

У зв'язку з цим видається за необхідне розрізнати такі поняття як " правонаступництво" і " процедура правонаступництва". Якщо правонаступництво у вузькому (спеціальному) розумінні – це перехід майна, прав та обов'язків від правопередника до правонаступника, то процедура правонаступництва – це встановлений законом порядок (послідовність) вчинення дій певними суб'єктами щодо передання і приймання об'єктів правонаступництва. З цього випливає, що правонаступництво є наслідком (результатом) здійснення (завершення) процедури правонаступництва.

Обов'язковою ознакою правонаступництва є зміна суб'єктного складу правовідношення. Як зазначав Б.Б. Черепакін, завдяки правонаступництву має місце зв'язок між старим і новим правовідношенням, а завдяки цьому відоме наступництво в діяльності старого і нового суб'єктів прав і обов'язків, що передаються підінституту універсального правонаступництва [1, с. 321]. Разом з тим, Б.Б. Черепакін не уточнював, про яке право-

відношення ("старе" і "нове") йдеться, хто є його суб'єктами, які права і обов'язки зазначених суб'єктів тощо.

Для практичної реалізації положень законодавства, що регламентує процедуру універсального правонаступництва (передусім, Цивільного кодексу України – далі ЦК України – і Господарського кодексу України – далі ГК України), на нашу думку, необхідно з'ясувати весь механізм здійснення універсального правонаступництва, виявити його елементи, взаємозв'язок між ними, послідовність дій учасників цивільних відносин, спрямованих на реалізацію прав і обов'язків учасників процедури правонаступництва, правові засоби захисту прав кредиторів та інші елементи.

Метою цієї статті є дослідження механізму здійснення універсального правонаступництва при реорганізації юридичних осіб через призму правовідносин, що складаються при цьому, та характеристика його елементів. Такий методологічний підхід є першою в науці цивільного права спробою теоретичного осмислення процедур універсального правонаступництва.

Виходячи з викладеного, з метою більш точного розуміння процедури універсального правонаступництва і дотримання вимог законодавства, що регулює відносини універсального правонаступництва при реорганізації юридичних осіб, вважаємо за доцільне запровадити в науковий обіг юридичну конструкцію "механізм здійснення універсального правонаступництва юридичних осіб".

Розроблена в загальній теорії права категорія "механізм правового регулювання" отримала подальший розвиток і поширення в галузевих наукових дослідженнях не лише стосовно власне правового регулювання, але і щодо інших правових явищ. При цьому термін "механізм" застосовується у різних словосполученнях –

"конституційно-правовий механізм", "адміністративно-правовий механізм", "еколого-правовий механізм", "економіко-правовий механізм", "механізм здійснення цивільних прав" тощо.

Поняття механізму здійснення універсального правонаступництва юридичних осіб ширше від поняття правовідносин правонаступництва. Якщо розглядати правонаступництво як правовідношення (з його об'єктами, суб'єктами, правами та обов'язками), то, безумовно, необхідно, передусім, визначити, на підставі якого юридичного факту чи фактичного складу це правовідношення виникає.

Юридико-фактичною підставою універсального правонаступництва юридичної особи є рішення про його реорганізацію у вигляді припинення (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або виділу. Зазначене рішення є складним юридичним фактом у вигляді індивідуального акта, з яким юридичні норми пов'язують виникнення правовідносин правонаступництва, і яким визначаються спосіб і строки реорганізації.

Аналіз положень ЦК і ГК України, а також нормативно-правових актів поточного цивільного законодавства дає підстави для висновку про недостатню чітку урегульованість у законодавстві відносин, пов'язаних із застосуванням способів реорганізації юридичних осіб, що у ряді випадків призводить до наукових дискусій в теоретичних дослідженнях і неправильного застосування положень зазначених нормативно-правових актів у практичній діяльності.

Передусім, зазначимо, що чинне цивільне законодавство не містить узагальненого визначення поняття реорганізації. Відсутнє воно і в ГК України.

Сформульовані в окремих нормативно-правових актах визначення поняття реорганізації щодо окремих видів юридичних осіб, на наш погляд, є недосконалими, а іноді і такими, що за вжитою в них термінологією, не відповідають чинному ЦК України, оскільки зазначені акти були прийняті раніше від ЦК України і не приведені у відповідність до його положень.

Так, ст. 2 Закону України від 7 грудня 2000 р. "Про банки і банківську діяльність" [2] визначає поняття реорганізації банку як злиття, приєднання, виділення, поділ банку, перетворення його організаційно-правової форми, наслідком яких є передача, прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступникам.

Згідно з Методикою уточнення складу і вартості паївових фондів майна членів колективних сільськогосподарських підприємств, у тому числі реорганізованих, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2001р. № 177 "Про врегулювання питань щодо забезпечення захисту майнових прав селян у процесі реформування аграрного сектору економіки" [3], реорганізація підприємства – це припинення діяльності підприємства шляхом злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення з наступним переходом до новостворених підприємств усіх майнових прав та обов'язків колишнього підприємства.

Як бачимо, наведені визначення формуються шляхом перерахування встановлених законом способів реорганізації юридичних осіб.

ЦК України в ст. 104 називає чотири способи реорганізації – злиття, приєднання, поділ і перетворення, не називаючи їх, втім, способами. В ст. 107 ЦК України вживається словосполучення "шляхом злиття, приєднання, поділу та перетворення", а в ст. 59 ГК України – "шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення)", що, скоріше, можна ототожнювати з способом, хоч в наукових публікаціях вживаються також терміни "форма" та "вид" реорганізації.

ГК України (ст. 56), а також Закони України "Про банки і банківську діяльність" (ст. ст. 2, 26), від 19 вересня 1991 р. "Про господарські товариства" [4] (ч. 1 ст. 19), від 10 липня 2003 р. "Про кооперацію" [5] (ч. 1 ст. 28) тощо називають ще і такий спосіб реорганізації як *виділення*. Подібний спосіб реорганізації було передбачено також ч. 1 ст. 34 Закону України "Про підприємства в Україні", який на сьогодні втратив чинність.

Оскільки ст. 104 ЦК України регулює відносини щодо припинення юридичної особи, а виділ є одним із способів утворення однієї або кількох створюваних нових юридичних осіб без припинення існуючої, цілком логічно, що норма про виділ, як про спосіб реорганізації, в зазначеній статті відсутня.

Натомість, відносини щодо виділу регулюються ст. 109 ЦК України, яка у 2011 році зазнала суттєвих змін [6]. З урахуванням того, що в ст. 109 ЦК України цей спосіб реорганізації юридичної особи названо "виділ", вважаємо за доцільне у тих законах (передусім, в ГК України та інших названих вище законах, а також у підзаконних нормативно-правових актах), які вживають термін "виділення", з метою приведення їх у відповідність до положень ЦК України, замінити слово "виділення" словом "виділ", тим більше, що саме останнє є уживаним в українській мові.

Певні особливості встановлені Законом України від 7 вересня 2008 р. "Про акціонерні товариства" [7] при припиненні акціонерних товариств у процесі реорганізації. Цей Закон також виокремлює такий спосіб реорганізації як виділ, і так само, як і ЦК України, протиставляє його припиненню акціонерного товариства, про що свідчить одночасне вживання цих двох термінів, наприклад, у ст. 80 Закону.

На наш погляд, особливості виділу, як способу реорганізації акціонерного товариства, пов'язані з тим, що акціонерне товариство є емітентом акцій, розміщення яких залежить, зокрема, від способу реорганізації товариства.

Так, акції товариства, яке припиняється внаслідок поділу, конвертуються в акції товариств- правонаступників та розміщуються серед їх акціонерів (абз. 1 ч. 2 ст. 80 Закону), тоді як при виділі акції товариства, з якого здійснюється виділ, конвертуються в акції цього акціонерного товариства і акціонерного товариства, що виділилося, та розміщуються між акціонерами товариства, з якого здійснюється виділ.

Слід також зазначити, що на відміну від цивільних кодексів інших держав-учасниць СНД (наприклад, ст. 58 ЦК Російської Федерації, ст. 56 ЦК Республіки Казахстан, ст. 54 ЦК Республіки Білорусь тощо) та ГК України (ст. 59), в ЦК України відсутня стаття, яка б розкривала порядок (обсяги майна та прав і обов'язків, суб'єктів) правонаступництва при реорганізації юридичної особи.

Тим не менше, виходячи з положень зазначених нормативних актів і, передусім з положень ст. 59 ГК України, справедливо буде стверджувати, що:

1) у разі *злиття* юридичних осіб усе майно, усі права та обов'язки кожної з них переходять до юридичної особи, утвореної внаслідок злиття;

2) у разі *приєднання* однієї або кількох юридичних осіб до іншої юридичної особи до останньої переходять усе майно, усі права та обов'язки приєднаних юридичних осіб;

3) у разі *поділу* юридичної особи усе її майно, права та обов'язки переходять за розподільчим балансом у відповідних частинах до кожної з нових юридичних осіб, що утворені внаслідок цього поділу;

4) у разі *виділу* однієї або кількох нових юридичних осіб до кожної з них переходять за розподільчим балансом у відповідних частинах майно, права та обов'язки реорганізованої юридичної особи;

5) у разі *перетворення* юридичної особи (зміни організаційно-правової форми) до новоутвореної юридичної особи переходять усе майно, усі права та обов'язки реорганізованої юридичної особи відповідно до передавального акта.

Окремо слід зупинитися на питанні щодо правого регулювання такого способу реорганізації юридичних осіб, як примусовий поділ.

В ЦК України (ч. 4 ст. 81) цей спосіб реорганізації, наслідком якого є створення юридичної особи, сформульовано як "примусовий поділ (виділ)", який застосовується у випадках, встановлених законом.

Цей спосіб реорганізації стосовно суб'єктів господарювання регулює також ч. 2 ст. 56 ГК України, відповідно до якої суб'єкти господарювання можуть утворюватися шляхом примусового поділу (виділення) діючого суб'єкта господарювання за розпорядженням антимонопольних органів відповідно до антимонопольно-конкурентного законодавства України.

Термін "виділення", що його вжито в ч. 2 ст. 56 ГК України, застосовувався паралельно з терміном "поділ" ще в Положенні про порядок поділу підприємств і об'єднань та відокремлення від них структурних підрозділів і одиниць, затвердженому наказом Міністерством економіки України, Міністерством статистики України та Антимонопольного комітету України від 20 квітня 1994 р. № 43/79/5 [8], де за його допомогою розкривався зміст терміну "відокремлення" – як виділення зі складу підприємства (об'єднання) структурного підрозділу (одиниці) і створення на його базі самостійного підприємства або вихід підприємства зі складу об'єднання. Це Положення чинне і на сьогодні, хоч зміст його багато в чому суперечить ЦК України.

Аналіз змісту ст. 53 ("Примусовий поділ") Закону України від 11 січня 2001 р. "Про захист економічної конкуренції" [9], який по відношенню до ЦК України та ГК України є спеціальним законом, свідчить про те, що сьогодні в чинному законодавстві про захист економічної конкуренції застосовується лише один термін – "примусовий поділ", а таке поняття як "примусовий виділ" йому невідоме.

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне внести відповідні зміни до ч. 4 ст. 81 ЦК України та ч. 2 ст. 56 ГК України шляхом вживання в них терміну "примусовий поділ", а також включити до ст. 59 ГК України такий спосіб припинення суб'єкта господарювання як примусовий поділ.

На нашу думку, недоліком ЦК України є відсутність у ньому норми, яка б визначала *всі способи* створення юридичних осіб приватного права (в кодексі названі лише примусовий поділ (виділ), який може мати місце у випадках, встановлених законом (ч. 4 ст. 84), і виділ (ст. 109).

Між тим, юридична особа приватного права, крім зазначених способів, може бути створена також шляхом злиття, поділу і перетворення. Не вказувати в законі ці способи означало б однобічно підходити до розуміння правонаступництва, яке, начебто, має місце лише при припиненні юридичної особи, і не здійснюється при її створенні способами, названими вище.

У зв'язку з цим слід звернути увагу на неповноту норми ч. 1 ст. 81 ЦК України, згідно з якою юридична особа може бути створена шляхом об'єднання осіб та (або) майна. Такі способи утворення юридичних осіб, безумовно, мають місце у разі створення товариства або установи вперше. Проте ця норма зовсім не відображає випадків створення юридичної особи шляхом реорганізації вже існуючих юридичних осіб – злиття, поділу, примусового поділу, перетворення, виділу, хоч зі змісту інших статей ЦК України (ч. 4 ст. 81, ч. 1 ст. 104, ч. 1 ст. 109) випливає, що такі способи існують.

Очевидно, що існуючу в ч. 1 ст. 81 ЦК України прогалину у визначенні способів створення юридичної особи слід було б заповнити вказівкою і на ці способи, для чого ч. 4 ст. 81 ЦК України доцільно було б викласти в такій редакції:

"У випадках, встановлених законом, юридична особа може бути створена також шляхом реорганізації (злиття, поділу, примусового поділу, перетворення) або виділу".

Важливим елементом механізму правонаступництва є встановлення строку правонаступництва (реорганізації), тобто строку, протягом якого мають бути вчинені певні дії – як ті, строки вчинення яких прямо передбачені законом, так і ті, строки вчинення яких законом не встановлені. Отже, всі дії з реорганізації юридичної особи можна умовно поділити на 2 групи: дії, строки вчинення яких встановлені законом, і дії, строки вчинення яких законом не визначені.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 105 ЦК України учасники юридичної особи, суд або орган, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, зобов'язані *протягом трьох робочих днів* [курсив наш. – В.Г.] з дати прийняття рішення письмово повідомити орган, що здійснює державну реєстрацію.

Учасники юридичної особи, суд або орган, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, відповідно до цього Кодексу призначають комісію з припинення юридичної особи (комісію з реорганізації) або голову комісії та встановлюють порядок і строк заявлення кредитором своїх вимог до юридичної особи, що припиняється, який не може становити *менше двох і більше шести місяців* [курсив наш. – В.Г.] з дня опублікування повідомлення про рішення щодо припинення юридичної особи (ч.ч. 3, 5 ст. 105 ЦК України).

Частиною 6 ст. 105 ЦК України передбачено, що відповідне рішення, що приймається за наслідками розгляду вимог кредиторів, зокрема щодо сплати податків, зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових коштів до Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування, надсилається кредитору *не пізніше тридцяти днів* [курсив наш. – В.Г.] з дня отримання юридичною особою, що припиняється, відповідної вимоги кредитора.

Разом з тим, ЦК України не встановлює строків складання, підписання та затвердження передавального акта чи розподільчого балансу, а також передавання їх в орган, який здійснює державну реєстрацію юридичної особи, що припиняється, за місцем її державної реєстрації, а також в орган, який здійснює державну реєстрацію юридичної особи- правонаступника, за місцем її державної реєстрації. Вчинення цих дій передбачене ч.ч. 2 і 3 ст. 106 ЦК України.

Оскільки всі строки вчинення дій з реорганізації юридичної особи охоплюються загальним строком реорганізації, ЦК України доцільно було б доповнити нормою, яка б передбачала, що строк реорганізації юридичної особи встановлюється учасниками юридичної особи, уповноваженим органом або органом юридичної особи у рішенні про її реорганізацію (таку норму можна було б помістити до ч. 1 ст. 106 ЦК). Зрозуміло, що цей строк не може бути меншим, ніж сумарна величина строків, встановлених законом, і має бути достатнім для вчинення всіх необхідних дій з реорганізації, включаючи час, встановлений для реєстрації виділу чи припинення юридичної особи державним реєстратором.

Між прийняттям рішення про реорганізацію (припинення або виділ) юридичної особи і правонаступництвом існує найтісніший зв'язок, оскільки саме правонаступництво є головною ознакою реорганізації юридич-

ної особи. Суть правонаступництва, на наш погляд, полягає в одночасному поєднанні двох процедур – зміні суб'єктного складу правовідношення і переході майна, прав та обов'язків від правопередника (правопередників) до правонаступника (правопослідовників).

Виходячи з цього, можна говорити про такі елементи механізму універсального правонаступництва юридичних осіб, як його *суб'єкти* та *об'єкти*.

Суб'єктами правонаступництва є правопередник і правонаступник (у разі злиття і приєднання). Проте, якщо говорити про процедуру правонаступництва, то, крім зазначених суб'єктів, участь у ній беруть також: а) особа (особи) або орган, які прийняли рішення про реорганізацію юридичної особи; б) державний реєстратор.

Особливим правонаступництва, як правовідношення, полягає в тому, що наведений вище його суб'єктний склад (правопередник і правонаступник) має місце лише у разі злиття і приєднання юридичних осіб. У разі поділу (примусового поділу), перетворення і виділу складається ситуація, коли такий суб'єкт, як правонаступник (як юридична особа–учасник цивільних відносин), відсутній аж до моменту юридичного оформлення державним реєстратором припинення правопередника та/або створення нової (перетвореної) юридичної особи. З урахуванням цього за таких способів реорганізації юридичної особи можна говорити про правопередника і квазіправопослідовника. Останній, набуваючи майно, права та обов'язки, що переходять від правопередника, у процедурі правонаступництва не є повноцінним учасником цивільних відносин-юридичною особою, оскільки набуває такого статусу з моменту його державної реєстрації.

Об'єктами універсального правонаступництва при реорганізації юридичних осіб є майно, права та обов'язки, що належали юридичній особі, яка реорганізується, і в процесі правонаступництва передається до правонаступника в певних обсягах залежно від способу реорганізації [10].

Результатом передання всього свого майна, прав та обов'язків (внаслідок реорганізації юридичної особи) іншим юридичним особам є або припинення однієї чи кількох юридичних осіб (у разі злиття, приєднання, поділу, перетворення), або утворення однієї чи кількох нових юридичних осіб (при злитті, поділі, перетворенні, виділі).

Завершують процедуру реорганізації юридичної особи і, відповідно, процедуру правонаступництва у широкому розумінні юридичні дії щодо державної реєстрації припинення та/або створення юридичної особи. Порядок та строки проведення державної реєстрації юридичної особи, що створюється шляхом виділу, врегульовані ст. 32, а порядок та строки проведення реєстрації припинення юридичної особи шляхом реорганізації – ст.ст. 33-35 Закону України від 15 травня 2003 р. "Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців" [11].

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків.

Механізм універсального правонаступництва при реорганізації юридичних осіб являє собою сукупність

визначених законом елементів, опосередкованих організаційними і майновими правовідносинами, в рамках яких здійснюються суб'єктивні цивільні права і суб'єктивні цивільні обов'язки.

До елементів цього механізму пропонуємо відносити: а) складний юридичний факт, як підставу виникнення правовідносин універсального правонаступництва (рішення про реорганізацію юридичної особи із зазначенням способу реорганізації та строків її проведення); б) суб'єктів універсального правонаступництва (правопередник та правонаступник); в) об'єкти універсального правонаступництва (майно, права та обов'язки); г) права та обов'язки суб'єктів універсального правонаступництва (у тому числі порядок вчинення ними та іншими учасниками процедури правонаступництва відповідних дій); г) документальне (юридичне) оформлення (фіксація) припинення (реорганізації) або виділу юридичної особи, як юридичний факт, на підставі якого припиняються правовідносини універсального правонаступництва.

Якщо згрупувати зазначені елементи, то механізм універсального правонаступництва при реорганізації юридичних осіб виглядатиме таким чином:

- підстава виникнення;
- правовідносини правонаступництва у вузькому розумінні;
- державна реєстрація припинення та/або створення юридичної особи.

При цьому при взаємодії цих елементів складаються як майнові (правовідносини правонаступництва у вузькому розумінні), так і організаційні (при прийнятті рішення про реорганізацію та при державній реєстрації) правовідносини.

Саме сукупність цих правовідносин, на нашу думку, найповніше розкриває суть універсального правонаступництва при реорганізації юридичних осіб, а тому від належного правового забезпечення кожного із елементів залежить загалом рівень правового регулювання відносин, що складаються при реорганізації юридичних осіб різних організаційно-правових форм.

Список використаних джерел

1. Черепакін Б.Б. Правопреемство по советскому гражданскому праву / Черепакін Б.Б. В кн.: Черепакін Б.Б. Труды по гражданскому праву. – М.: "Статут", 2001, С. 308-442.
2. Офіційний вісник України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.
3. Офіційний вісник України. – 2001. – № 9. – Ст. 356.
4. Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.
5. Офіційний вісник України. – 2003. – № 38. – Ст. 1774.
6. Закон України від 22 вересня 2011 р. "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг" // Офіційний вісник України. – 2011. – № 21. – Ст. 197.
7. Офіційний вісник України. – 2008. – № 81. – Ст. 2727.
8. Інформаційно-пошукова система "ЛІГА-ЗАКОН".
9. Офіційний вісник України. – 2001. – № 7. – Ст. 260.
10. Докладніше про об'єкти правонаступництва див.: Гаврилюк В. Майно та майнові права і обов'язки як об'єкти універсального правонаступництва при реорганізації юридичних осіб // Вісник Київського національного університету. Юридичні науки. – 2013. – № 96.
11. Офіційний вісник України. – 2003. – № 25. – Ст. 1172.

Надійшла до редколегії 04.10.13

В. Гаврилюк, соискатель
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

МЕХАНІЗМ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ УНИВЕРСАЛЬНОГО ПРАВОПРЕЕМСТВА ПРИ РЕОРГАНИЗАЦИИ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ

В статье исследуется вопрос о понятии механизма осуществления универсального правопреемства при реорганизации юридических лиц частного права. Определены элементы этого механизма, совокупность которых опосредуется организационными и имущественными правоотношениями, в рамках которых осуществляются субъективные гражданские права и исполняются субъективные гражданские обязанности, связанные с правопреемством. Сформулированы и обоснованы предложения о внесении изменений в действующее законодательство.

Ключевые слова: механизм осуществления универсального правопреемства, элементы механизма осуществления универсального правопреемства, способы создания юридических лиц частного права.

B. Hawryluk, Researcher
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

MECHANISM OF UNIVERSAL SUCCESSION AT REORGANIZATION OF LEGAL ENTITIES

The article explores the notion of the mechanism of universal succession in the reorganization of legal entities of private law. The elements of this mechanism, the totality of which is mediated by organizational and property legal relations, which are carried out within the framework of subjective civil rights and civic duties performed subjective related to the succession. Formulated and substantiated proposals for amendments to existing legislation.

Key words: mechanism of universal succession, the elements of the mechanism of universal succession, the methods for establishing legal entities of private law.

УДК 342.6

З. Макарова, асист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПРИСЯГА ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА УКРАЇНИ

Стаття присвячена питанням вдосконалення законодавства щодо врегулювання конституційно-правового статусу Прем'єр-міністра України. Сформульовано пропозиції, спрямовані на встановлення присяги Прем'єр-міністра України.

Ключові слова: Прем'єр-міністр України, конституційно-правовий статус, присяга, відповідальність.

У сучасних умовах державотворення нового значення набуває питання конституційного реформування в Україні, а конституційно-правовий статус глави уряду – Прем'єр-міністра України – нових форм та значень. Конституційно-правова основа статусу глави уряду ще не є сформованою і усталеною, а законодавча база, з врахуванням практики державотворення у зарубіжних країнах, підлягає доповненню і внесенню змін.

Зазначимо, що була утворена Конституційна Асамблея Указом Президента від 17 травня 2012 року №328/2012, яка є допоміжним органом при Президенті України, утвореним з метою підготовки законопроектів (законопроектів) про внесення змін до Конституції України.

При внесенні змін до Основного Закону і чинного законодавства необхідно обов'язково враховувати досвід зарубіжних країн, як позитивний, так і негативний, з метою уникнення відповідних прогалин у законодавстві, що врегулює конституційно-правовий статус Прем'єр-міністра України.

На відміну від українського, законодавство багатьох країн світу містить ряд суспільно важливих морально-політичних зобов'язань, яким повинен відповідати політичний діяч протягом усього терміну перебування на посаді (Литва, Естонія, Болгарія, Польща) [1, с. 185].

У багатьох зарубіжних країнах існує інститут присяги членів Уряду і, у першу чергу, його глави, що цілком виправдовується високим призначенням цих посадових осіб [2, с. 66].

В юридичній енциклопедії під присягою розуміється акт урочистої клятви особи виконувати обов'язки, що випливають з публічно-правового статусу, якого вона відповідно набула, або обов'язки за змістом цієї клятви. Присяга може розглядатися і як обіцянка здійснювати передбачене нею [3].

Н.Г. Русакова зазначає, що присяга – це юридичний факт, який представляє собою ухвалення офіційної клятви (урочистої обіцянки) дотримуватися і виконувати права і обов'язки відповідно до прийнятої посади, визначальний момент зміни спеціального правового статусу суб'єктів і здійснюваний в особливому ритуальному порядку на основі спеціалізованих символічних дій [4].

Присяга є правовим символом, а процедура її здійснення являє собою систему символічних дій. Символічність присяги дихотомічна, по-перше, присяга як правовий феномен являє собою правовий символ – законодавчо закріплений умовний образ, що виражає момент зміни правового статусу суб'єкта. З цієї точки

зору, присяга символізує прийняття посадовою особою нових суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, його відповідальність перед суспільством і придбання нових прав і обов'язків [4].

Варто зауважити, що при усій своїй декларативності урочисте зобов'язання (присяга) за будь-яких обставин дотримуватись Конституції й інших законів, що дається Прем'єр-міністром та міністрами перед вступом на посаду своєму народові, має велике суспільно-політичне значення. Це зобов'язання є одним із ключових елементів легітимності уряду, невід'ємною умовою довіри народу до виконавчої влади і важливим моральним обмеженням для державного політичного діяча, якщо він опиниться перед спокусою порушити ті або інші правові норми. Такого роду зобов'язання й офіційно встановлені стандарти діяльності службовців (у загальному розумінні цього слова) спрямовані на всіляке зміцнення авторитету та гідності державного управління в цілому. Якщо ж службовець, усупереч узятому на себе зобов'язанню, допускає серйозне порушення Конституції або законодавства, то стосовно нього на цілком законних підставах може бути застосована процедура зміщення з посади [1, с. 185].

Питання про те, перед ким прем'єр-міністр приносить присягу, вступаючи на посаду, зумовлюється формою державного правління: у парламентській республіці глава уряду приносить присягу перед парламентом, у президентській і напівпрезидентській – найчастіше перед главою держави [2, с. 66].

Так, відповідно до ч. 2 ст. 64 Основного Закону ФРН "при вступі на посаду Федеральний канцлер і федеральні міністри приносять перед Бундестагом присягу" [5]. Отже, моментом вступу на посаду і наділення Федерального канцлера повноваженнями є складання присяги перед парламентом, що значно підвищує статус глави уряду за парламентської форми правління.

У ч. 1 ст. 72 Конституції Австрійської Республіки передбачена процедура принесення присяги главою уряду перед президентом: "члени Федерального уряду при вступі на посаду складають присягу Федеральному президенту" [6].

Також, як і в конституційній практиці ряду парламентських республік, Конституція Італії в ст. 93 передбачає процедуру принесення присяги главою уряду: "Голова Ради міністрів і міністри до вступу на посаду приводяться до присяги Президентом Республіки" [7].

Відповідно до ст. 109 Конституції Болгарії "члени Ради Міністрів приносять присягу перед Народним збо-

